

Ruptures i reconexions: jugar com a fil per cosir?¹

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXXIII/1

Massimo Vigna-Taglianti²
Torí

L'autor aborda el tema de les ruptures des de diferents perspectives: trencaments i discontinuïtats en l'evolució del pensament psicoanalític; esquinçaments en el món intern del pacient; i ruptures que poden tornar a representar-se en l'ara i aquí de la relació psicoanalítica. Proposa que jugar, en psicoanàlisi, representa una espècie de fil de cosir que pot tenir una funció reparadora dels nivells de ruptura esmentats.

1. Aquest article és una versió revisada de la presentació llegida a la 27a Conferència Anual de la FEP (*European Psychoanalytical Association*) a Torí, Itàlia, 10-13 d'abril de 2014, sobre el tema general de "Ruptures", i publicat a *Playing and Reality Revisited*, editat per Gennaro Saragnano i Christian Seulin (publicat per Karnac Books el 2015 i reproduït amb el permís de Karnac Books).

2. Membre de la *Società Psicoanalitica Italiana* i Membre Titular de la *International Psychoanalytical Association*. Actualment exerceix de neuropsiquiatra i psicoanalista d'adults, nens i adolescents. Professor de Neuropsiquiatria Infantil de la Facultat de Psicologia de la *Università della Valle d'Aosta*. Va ser professor adjunt de l'Escola d'Especialització en Psicologia Clínica de la Facultat de Psicologia de la *Università di Torino*, ensenyant diversos mòduls clínics. Docent extern de la *Scuola di Psicoterapia Psicoanalitica* (SPP, amb seu a Torí). E-mail: m.vignataglianti@gmail.com

Il·lustra el seu punt de vista amb un cas clínic de psicoanàlisi d'un nen de 10 anys diagnosticat de trastorn generalitzat del desenvolupament (TGD).

Paraules clau: asperger, espai transicional, joc, psicoanàlisi de nens, relació continent-contingut, reverie, ruptura, congelació afectiva, sideració del jo, transferència, trastorn generalitzat del desenvolupament, TGD

En aquest article provaré d'abordar el tema de les *ruptures*, prenent com a punt de partida diferents perspectives que, de fet, estan profundament entrelaçades.

Sabem que l'ordit i la trama del teixit de la vida estan contínuament inscrits per laceracions i repuntades personals i interpersonalment, i que les formes que pren el patiment psíquic a través de diferents vies semblen fractures condemnades a ser seguides d'intents disharmònics i més o menys desafortunats de cohesionar el *self*. També la psicoanàlisi, que negocia amb aquestes ruptures i prova de proveir els pacients amb una recomposició més estable i harmònica d'aquella que aquests havien adoptat individualment fins al moment, no ha estat, i no està, desproveïda de "clivellaments": sigui suficient recordar les esquerdes teòriques que han ocorregut a la història del pensament psicoanalític (dins del pensament freudià en si mateix - entre Freud i Jung, entre Freud i Ferenczi -, i entre Melanie Klein i Anna Freud, per citar-ne tan sols alguns).

Així doncs, analitzaré la qüestió de les esquerdes i repuntades, prenent en consideració tres nivells diferents en què poden ser exposats aquests fenòmens. El primer és el nivell històric, i concerneix els trencaments i discontinuïtats que han ocorregut durant l'evolució del pensament psicoanalític. El segon - pertanyent al món intern - fa referència a aquells "esquinçaments" en la fàbrica interpersonal que són les relacions inicials del subjecte amb els seus objectes primaris, els quals es tradueixen en "escletxes" en el continent psíquic, amb un dèficit conseqüent de la capacitat de simbolitzar. El tercer pertany al que succeeix al despatx de l'analista, des del moment en què tals ruptures, que es van originar en la dimensió intersubjectiva i van esdevenir intrapsíquiques a través d'una via introjectiva, tornen a presentar-se i prenen vida en l'aquí i ara de la relació psicoanalítica, gràcies a la compulsió de repetició que es dona dins de la transferència. Aquesta repetició, en la meua opinió, no té lloc només en la feblesa d'una immòbil compulsió a la repetició sinó que, en comptes d'això, representa l'intent de trobar una solució simbòlica a la tasca traumàticament

interrompuda: el que no pot ser recordat és, de fet, actuat en la transferència a través de l'*agieren*³ (Freud, 1905, 1912, 1914).

Estic parlant d'esquerdes, però també de repuntades.

Pel que fa a això, proposaria i discutiria la hipòtesi que jugar, en psicoanàlisi, representa una espècie de fil de cosir, tant teòric com clínic, capaç de dur a terme una funció fonamental en la recomposició reparadora dels nivells de ruptura anteriorment esmentats. De fet, la seva formulació conceptual ha representat en la història de la psicoanàlisi un punt d'inflexió teòric crucial, que ha servit per cosir el que era una dramàtica esquerra en el pensament psicoanalític. Al mateix temps, jugar es mostra com un component intrínsec del procés terapèutic i una de les eines indispensables (a la par que els somnis i les associacions lliures) disponibles perquè l'analista pugui dur a terme l'abordatge i la recomposició de les complexes formes de trencament de les facultats del pensament, que es van originar en un allà i un llavors i reviu en l'aquí i ara del despatx de l'analista.

Com a terreny ideal per a la discussió d'aquests aspectes, he escollit el que, a la vegada, podria semblar paradoxalment un *territori de ruptura*, és a dir, la psicoanàlisi de nens. Crec que aquest és un camp en què tots els nivells que he mencionat prèviament convergeixen de forma emblemàtica: tant els esdeveniments vinculats a les esquerdes que van ocórrer a la història del pensament psicoanalític, com aquells - inevitablement entreteixits els uns en els altres - que es refereixen a les formes inicials de la relació continent-contingut i la seva reactivació en la relació terapèutica.

Així, l'anàlisi de nens podria ser un territori de possibles ruptures, però també és un terreny per a la recerca i la fèrtil recomposició. De fet, mentre alguns autors creuen que l'anàlisi de nens és una modificació de l'anàlisi d'adults, altres sostenen que hi ha una absoluta continuïtat entre els processos terapèutics essencials implicats en els tractaments de nens, adolescents i adults, exceptuant òbviament els trets específics relatius als canvis en les formes d'expressió i comunicació (Frankel, 1998; Vigna-Taglianti, 2014)

Psicoanàlisi de nens: dues “padrines” i un “sastre”

El treball de Sigmund Freud va ser tan extens i el seu pensament posteriorment ha rebut tantes reelaboracions, que això explica les diverses arrels de les dues principals tendències doctrinals que han dominat l'esfera de

3. *Agieren* (acte, actuació): Originalment descrit per Sigmund Freud, defineix l'actuació com un fenomen dins la transferència. Més tard Freud anomena “acte” quan, en l'anàlisi, la major part de la informació proporcionada pel pacient no és verbal, sinó proporcionada a través de la seva conducta. (*N.d.T.*)

la psicoanàlisi de nens: d'una banda, inspirades pel treball d'Anna Freud; de l'altra, vinculades a les teories de Melanie Klein.

Anna Freud va centrar la seva atenció en els processos del desenvolupament normal i patològic: posant el focus en la relativa immaduresa del jo de l'infant, creia que era de fonamental importància dedicar un període de temps a construir una relació positiva amb el menut pacient, esdevenint així la defensora d'un model pedagògic adreçat al desenvolupament dels recursos del jo, els quals a la vegada podrien permetre una introducció gradual de les interpretacions potencialment ansiògenes del material inconscient. Contràriament al que succeeix durant l'anàlisi d'adults, aquestes interpretacions podrien no estar focalitzades en la transferència des que ella va hipotetitzar que els nens, encara massa dependents dels objectes primaris, podrien ser incapaços d'establir una relació transferencial amb l'analista (A. Freud, 1936, 1971).

El punt de vista teòric de l'altra veu destacada, Melanie Klein, era profundament diferent. Ella creia que la neurosi de transferència podia ser fàcilment desenvolupada en els nens, i que en ells, com en els adults, la situació transferencial tindria lloc en la mesura en què el mètode que s'utilitza amb ells correspongués al que s'usa en l'anàlisi d'adults: és a dir, allunyat de qualsevol perspectiva pedagògica i capaç d'analitzar en profunditat els impulsos negatius dirigits cap a l'analista (Klein, 1932).

A més a més, Klein sostenia que la transferència correspondria més a la fantasia inconscient que no pas a la constel·lació d'impulsos i defenses transferides des de la relació amb les imagos parentals cap a l'analista. No concebia la transferència només en termes de referències directes sobre l'analista, presents en el material del pacient. Les seves idees eren molt més extenses i necessitaven d'una tècnica en la qual els components inconscients de la transferència, per si mateixos, fossin inferits des de la naturalesa global del material. De fet, d'acord amb Klein, el pacient seria conduït inevitablement a tractar amb els conflictes i ansietats que ell mateix reviu amb l'analista, fent ús dels mateixos sistemes utilitzats en el seu passat llunyà (Klein, 1952)⁴.

4. Altres pedres angulars metapsicològiques van ser també objecte de la confrontació: (1) la naturalesa de la fantasia inconscient; (2) el rol de la destructivitat com el principal element patogènic, en detriment de la sexualitat infantil; (3) la datació de diferents esdeveniments del desenvolupament, tals com l'inici del complex d'Èdip i l'organització del superjò, el qual Klein va portar enrere fins als primers mesos de vida (Klein, 1928). Tot això va portar a la intensificació d'un profund conflicte teòric que va assumir tons dramàtics i, a vegades, connotacions ideològiques.

El tractament dels esdeveniments històrics i conceptuals que va ser necessari per teixir el que s'estava configurant com l'enèsima "esquerda", capaç de causar divisions tant a nivell institucional com en el propi pensament psicoanalític, es troba fora dels objectius d'aquest article. N'hi ha prou amb recordar aquí tot l'esforç humà i teòric dut a terme pels analistes d'aquella generació, en un Londres bombardejat pels nazis, que va culminar amb les famoses i intensament debatudes *Controversial Discussions* i el posterior "pacte de cavallers", que va permetre a la *British Psychoanalytical Society* i a la comunitat analítica arribar a una concòrdia, que posteriorment ha demostrat ser intensament "il·luminadora" (Rayner, 1991).

Per tant, em limitaré a considerar aquí un dels aspectes teòrics que es van desenvolupar des d'aleshores, remarquant la fonamental contribució del treball de "cosir" dut a terme per Donald Winnicott a fi de superar aquest conflicte, i dur més enllà l'evolució de la psicoanàlisi. Pensant de forma independent, va fer un esforç extraordinàriament creatiu i original per establir ponts de contacte entre els elements clàssics de la psicoanàlisi freudiana i les idees innovadores proposades pel pensament kleinianà.

Un element clau del treball de Winnicott va ser enllaçar la dimensió intrapsíquica i la interpersonal a través de la formulació dels conceptes d'espai transicional i objecte transicional. Els objectes transicionals són creats pel nen en la seva realitat interior; aleshores, troba aquests objectes altra vegada en la realitat externa (Winnicott, 1971). La pedra angular fonamental de l'espai transicional és el 'joc', una activitat durant la qual el subjecte proporciona la seva pròpia contribució en termes de realitat psíquica però, al mateix temps, ha de tractar amb l'altre, el qual *realment* existeix en el món extern.

Winnicott va postular que l'espai transicional descansa sobre la base del joc: a través d'aquest podem utilitzar aspectes del món intern i assegurar-nos que poden endinsar-se a i formar part del món extern, compartint-los així amb els altres. Llavors, al mateix temps, quan juguem utilitzem objectes del món extern d'una forma simbòlica en l'intent de representar i entendre alguna cosa rellevant de la nostra realitat psíquica⁵.

A *Playing and Reality*, Winnicott descriu la psicoanàlisi com una forma de jugar fortament especialitzada al servei de la comunicació amb un mateix

5. Seguint l'exemple de Winnicott, Fonagy i Target (1996) van assenyalar que jugar és, per la seva pròpia naturalesa, un "fer que", ja que qualsevol que juga adopta nous rols, imaginant-se a si mateix com a essent observat atentament per una altra persona. "Fer que" significa 'ser capaç d'estar a cavall entre dos estats del *self* al mateix temps'. Nosaltres podem, per tant, definir el joc com un pont entre allò perceptiu i allò imaginari: pretenent, nosaltres equiparem i, al mateix temps, diferenciem el món intern del món extern (Ogden, 1986; Vygotsky, 1976).

i amb els altres (Winnicott, 1971): de fet, afirma que la psicoteràpia té lloc en la superposició de dues àrees de joc, la del pacient i la del terapeuta. Així, per a Winnicott, la psicoteràpia s'ha de dur a terme amb dues persones jugant juntes, i el corol·lari d'això és que allà on el joc no és possible, el treball a fer pel terapeuta haurà de dirigir-se a dur el pacient des d'un estat de no ser capaç de jugar fins a un estat de ser capaç de fer-ho (Winnicott, 1971).

Aquesta perspectiva de l'anàlisi, com una experiència que es manifesta en un espai intermedi entre dues àrees de joc, restaura la dignitat i el valor de totes les dimensions de la situació analítica - realitat psíquica, realitat objectiva i realitat intersubjectiva -, integrant feliçment les perspectives de Melanie Klein i Anna Freud. Gràcies precisament a aquesta activitat específica d'"oscil·lació" - inherent al joc - entre tals elements de la vida psíquica, és possible arribar al reconeixement, integració i simbolització dels aspectes no reconeguts i dissociats de l'experiència (Bromberg, 1994; Fonagy, 1995; Freedman, 1985).

El *setting* psicoanalític: un terreny de joc ideal per al renaixement del pensament

De forma cada cop més freqüent, hem de tractar a la pràctica clínica amb esdeveniments traumàtics caracteritzats pel fet que *quelcom que hauria d'haver succeït no ho va fer*, i el subjecte queda així mancat del treball de significació afectiva necessari per a la subjectivació (Balint, 1963; Botella & Botella, 2004), i per sentir que ell i el seus propis sentiments són "reals" (en el sentit del caràcter real winnicottià). Aquestes situacions estan basades en una seqüència relacional passada, rígida i repetitiva, caracteritzada per un dèficit tal en l'emmirallament o *reverie* que la subjectivitat de l'individu està ferida i la seva existència psíquica autònoma danyada. Aquestes seqüències prenen forma a la ment com experiències que, a causa del dany infligit a la facultat de representació, pertanyen a l'esfera d'allò no anomenat i allò no simbolitzat.

La trobada terapèutica amb els pacients que estan seriosament perjudicats a aquest nivell, ha conduït inevitablement la investigació psicoanalítica a focalitzar la seva atenció en la importància de la construcció i/o reconstrucció de la capacitat simbòlica de la ment. A propòsit d'aquest punt, fins i tot des de diferents tradicions psicoanalítiques, nombrosos autors coincideixen en el fet que la principal tasca de l'analista avui en dia és la de restaurar les funcions de pensament necessàries per arribar a ser capaç d'afrontar el patiment psíquic prèviament insuportable i irrepresentable: un treball necessàriament preliminar a aquell a realitzar sobre el clivellament o la repressió (Borgogno, 2007; Ferro, 2009, 2011; Ogden, 2009).

Aquesta perspectiva del procés psicoanalític té les seves arrels en el concepte bionià de contenció. El 1958, Bion ja havia intuït que si al pacient se li denegava l'oportunitat per fer un ús normal de la identificació projectiva,

això provocava seriosos problemes: de fet, amb tal denegació, l'analista destruïa un engranatge extremadament important (Bion, 1958). Introduint els conceptes de contenció i capacitat negativa, Bion va afegir funcions a les eines de l'analista que no eren interpretatives, sinó participatives, fent la situació analítica més interpersonal (Bion, 1962a, 1965, 1970).

Pel que fa a aquest aspecte, Grotstein (2004, 2007) recentment va descriure Bion com un dels fundadors de la intersubjectivitat, i va emfasitzar la significativitat clínica del concepte bionià d'esdevenir, que denota la capacitat de l'analista per treballar de tal forma que el seu propi inconscient ressoni amb el del pacient, posant-se "a la pell" de l'analitzat i restant, al mateix temps, en la seva pròpia pell. En altres paraules, per a Grotstein, l'analista temporalment ha d'esdevenir l'analitzat.

En aquestes situacions "interpretar" passa a ser un element crucial de l'anàlisi, no tant en el sentit tradicional de donar interpretacions, sinó, més aviat, en el sentit de personificar -per llargs períodes i també sense saber-ho- característiques específiques i rols de la història del pacient i del seu món intern. Aquest aspecte (explorat per Klein a "*Personification in the play of children*" de 1929) és quelcom en què, amb Franco Borgogno, m'he focalitzat en diversos treballs, emfasitzant com d'essencial és per a l'analista "prestar" les seves funcions emocionals i simbòliques, "experimentant emocions en busca d'un autor" tant de temps com sigui necessari, de forma que el pacient pugui arribar a ser capaç de trobar-les dins de si mateix (Borgogno, 2013; Borgogno & Vigna-Taglianti, 2009, 2013; Jacobs, 1986, 1991; Ogden, 1994a; Vigna-Taglianti, 2004)⁶.

6. Theodore Jacobs va ser el primer a utilitzar el terme "*enactment*" en el seu treball de 1986 anomenat "*On countertransference enactments*" (1986). En l'intent d'anar més enllà de la significança pejorativa i sentenciosa que aleshores era inherent al terme "*acting out*" (Boesky, 1982), va introduir aquest concepte per descriure la conducta, a la vegada verbal i no-verbal, implementada pel pacient, o inconscientment per l'analista, o fins i tot per ambdós membres de la parella analítica, que emergeix directament des de la matriu de transferència-contratransferència i és capaç de canalitzar dins d'aquesta un conflicte relacional que, fins aleshores, havia escapat de ser copsat conscientment. Certament, per a Jacobs, 'enactament' és també sempre un 're-enactament': en aquest, és re-presentada una típica forma de gestionar els conflictes intra i intersíquics que ja havia estat precoçment utilitzada pel pacient durant la seva vida. En altres paraules, Jacobs concep l'enactament com una finestra que s'obre no només a l'estat actual de la relació transferencial/contratransferencial, sinó també a les diferents vessants de la història del pacient. En un sentit més ample, connectat en un grau major a la psicologia bipersonal i a una idea més interactiva de l'anàlisi, el concepte d'enactament s'utilitza avui en dia per indicar un esdeveniment analíticament rellevant que involucra

De fet, les característiques que els pacients posen en joc inconscientment i interpreten a través de les actuacions, que són intrínseques a la repetició, són aquells aspectes de si mateixos - tal com Frankel va escriure el 1998 - que no són capaços d'acceptar com a propis i de mostrar al món amb facilitat: aquells aspectes del *self* que no semblen aptes per a la trobada amb els altres de manera satisfactòria. El joc ofereix una aproximació a aquesta part problemàtica de la pròpia personalitat: tu pots ser quelcom i llavors immediatament repudiar-ho; jugar ens permet entrar en contacte amb aspectes del propi *self* no reconeguts i deslegitimats, controlant les formes i el tempo. En aquest sentit, l'anàlisi sembla haver sigut concebuda deliberadament per jugar: l'analista s'ofereix a si mateix com un objecte transicional i pot ser utilitzat segons necessitin les característiques de l'altre per, sense saber-ho, representar el drama individual que és actuat en la transferència (Frankel, 1998; Khan, 1974).

Des d'aquest punt de vista - en línia amb Winnicott -, passa a ser essencial entendre el *setting* no com un espai inert, sinó com un ambient

el pacient i l'analista recíprocament i contemporàniament, a través d'una inducció recíproca i una col·lusió inconscient. En qualsevol cas, no hi ha actualment una opinió unànime entre les diferents escoles psicoanalítiques sobre aquest fenomen. Per a aquells analistes europeus que estan més lligats a la tradició kleiniana o a la independent (Rosenfeld, B., Joseph, J., Steiner, Little, Coltart, Bollas, Symington), segueix essent un esdeveniment que delata la col·lusió transferència-contratransferència derivada de la falta de control de l'analista: si aquesta col·lusió és posteriorment captada i treballada més enllà, de vegades pot ser transformada en un impuls per al desenvolupament de la parella analítica. No obstant això, fins i tot en la psicoanàlisi americana - on el concepte va ser, de fet, encunyat - les posicions no són unànimes i hi ha controvèrsies singulars que animen un fèrtil debat pel que fa a l'enactament i els aspectes tècnics adjacents, tals com, per exemple, la *self-disclosure* (Chused, Ellman, Renik, & Rothstein, 1999). Per altra banda, hi ha analistes més inclinats a la tradició (tals com Chused, 1991; Gill, 1979; el mateix Jacobs, 2002, 2007; Poland, 1988; Schwaber, 1992) els quals, mentre aprecien el valor de la contratransferència, de l'enactament i de la perspectiva intersubjectiva en l'anàlisi, emfasitzen l'ús prevalent de tals eines com a vehicles per explorar en profunditat la ment del pacient. A l'extrem oposat, hi ha altres autors, com McLaughlin (1987, 1991; McLaughlin & Johan, 1992) i Renik (1991, 1993), els quals, en canvi, conceben la psicoanàlisi com una sèrie constant d'enactaments inconscients, grans o petits, que en qualsevol cas involucren tant el pacient com l'analista: aquests són esdeveniments inevitables i omnipresents, vinculats al fluir de la relació analítica, el treball del qual podria permetre l'anàlisi i, per tant, comprendre els fets analítics i comprendre el pacient, per progressar. Com a resultat, Bass (2003) ha proposat diferenciar aquestes formes de concebre l'enactament utilitzant la lletra majúscula "E" per descriure els casos excepcionals i la lletra minúscula "e" per a tota la resta.

empàtic capaç de restaurar en l'analitzat les seves experiències un cop "enteses", de tal manera que addicionalment puguin ser treballades mentalment pel pacient, per si mateix, amb l'ajuda de l'analista.

Aquesta tipologia de *setting* pren la forma d'un espai "tridimensional", transicional, apte per jugar; un espai potencial per al creixement, en què els diversos components de la relació transferencial - narratiu i simbòlic, però també presimbòlic i actuat - es poden desenvolupar, permetent així a l'individu, que mai no s'ha conduït per esdevenir ell mateix, construir els significats de les seves pròpies experiències subjectives. Precisament en aquest espai potencial té lloc el joc solemne que és l'anàlisi: aquest és un espai intermedi compartit per l'analista i el pacient, en el qual es produeixen les transformacions creatives (Bollas, 1987, 1993; Winnicott, 1971).

Una anàlisi concebuda d'aquesta manera no pot ser duta a terme per un analista idealment "neutral" o, més aviat, la neutralitat ha de ser pensada com una activitat ininterrompuda entre la identificació i la des-identificació: en l'objectiu de preservar-la l'analista sempre ha de recórrer a la seva capacitat d'identificar-se amb el pacient, però al mateix temps mantenir-s'hi suficientment distint.

El potencial transformador de l'anàlisi descansa en la participació dialèctica de l'analista en un rol ara d'"antic" objecte, ara de "nou" objecte (Greenberg, 1986,1996; Mitchell, 1993): perquè l'anàlisi sigui realment mutativa, el terapeuta ha de ser capaç d'activar els temors i esperances pre-existents del pacient. Però, al mateix temps, alguna cosa nova i inesperada ha de succeir dins la relació que pugui portar a un remodelatge gradual de les representacions dels seus objectes interns, a través d'un equilibri ben calibrat entre la interpretació i la contenció com a factors terapèutics, en una tensió dialèctica entre l'un i l'altre.

Trencant el gel: des de l'Àrtic fins al frec del vagabund

El cas d'anàlisi de nens que ara il·lustraré representa una condició de congelació emotiu-afectiva total, una *sideració*⁷ del jo, i posa llum en dos aspectes que són molt importants en la meua opinió: (1) la psicopatologia pot ser concebuda, després de tot, com essent determinada per diferents graus

7. *Sideration*: estupor, estupefacció, atordiment. Estupor és la manca de funció cognitiva crítica i nivell de consciència en què un pacient queda gairebé en la seva totalitat sense respondre i només respon amb estímuls tals com el dolor. Una persona també està rígida i muda i sols sembla estar conscient perquè els ulls estan oberts i segueixen els objectes circumdants. Aquí fa referència a un concepte de Ferenczi, la 'sideració del jo', estat en el qual es pot trobar una persona com a conseqüència d'un trauma. (N.d.T.)

d'impossibilitat per transformar les emocions pròpies en un pensament ric en afectes; (2) la tasca de l'analista és principalment restaurar i proveir el pacient de les eines per pensar, a través del trajecte obligatori de l'actuació, el joc i el parlar.

Per a Winnicott (1960, 1965), el fracàs crucial en les relacions primàries ocorre quan una mare "no-suficientment-bona" falla en el procés de desil·lusionar adequadament el seu fill, no ajudant-lo en el procés de creixement que li permet percebre la realitat compartida com a real. Això ocorre en situacions particulars en què l'objecte-subjectiu-mare no és apte per sobreviure a les vigoroses agressions musculars i l'odi de l'infant; aquest odi pot esdevenir aleshores un sentiment terriblement catastròfic, generant una ansietat i destructivitat que són difícils de gestionar psíquicament, especialment si ella pren represàlies. Aquesta destructivitat dispararà inevitablement mecanismes defensius, de manera que pot ser actuada de diferents maneres o, al contrari, ser inhibida massivament (Winnicott, 1971).

Des d'un punt de vista bionià, un fracàs en la *reverie* materna i una funció alfa deficient, condicionen seriosament el progrés de la relació interpsíquica continent-contingut, no permetent al nen petit entrar en contacte amb les seves crues emocions i danyant la construcció de l'espai psíquic que és necessari per ser capaç de transformar-los i, així, proveir-se d'un significat que pot ser compartit. Bion (1962b) manté que aquesta potencial catàstrofe infantil, connectada a la relació amb una ment que no només és incapaç d'acollir projeccions i digerir-les, sinó que, fins i tot, les restaura encara més "contaminades" pel seu propi patiment, provoca la instal·lació en el món intern de l'individu d'un objecte-rebutjant-de-la-identificació-projectiva, amb el qual ell s'identifica. Un objecte obstructiu, tal com Grotstein (2007) l'ha definit més recentment: un objecte, voldria afegir, amb marcades característiques d'impenetrabilitat emotiva i impermeabilitat, com a resultat d'una pèrdua d'intimitat afectiva real amb els progenitors, i especialment amb la mare.

L'experiència d'en Tommy sembla ser emblemàtica en aquest sentit. La seva història comença quan tenia quatre anys, amb l'aparició de trets autístics que van coincidir amb una greu desestructuració del llenguatge i una marcada regressió en les adquisicions motrius i cognitives, de tal manera que va ser admès a l'hospital amb la sospita d'una malaltia neurodegenerativa.

Les entrevistes amb els seus progenitors descrivien la història d'un nen aparentment despreocupat, tot i que molt aïllat i massa tranquil, que consumia moltes hores sol a la seva habitació amb la intenció de fullejar llibres infantils que retrataven animals prehistòrics, el nom de tots els quals se sabia de memòria, un fet orgullosament exhibit pels seus pares com a prova de la seva precocitat i intel·ligència.

Tanmateix, algunes coses havien succeït en els mesos precedents a la consulta que havien trastornat totalment aquesta tranquil·la - encara que

inquietant - rutina. Primer de tot, el naixement d'un germanet, cap a qui en Tommy aparentava ser virtualment indiferent, excepte pel fet que havia augmentat el seu comportament de retirada, aïllant-se a si mateix de forma progressiva en els seus llibres o en repetides reproduccions dels mateixos dibuixos animats. Al cap de poc després d'això, en Tommy va ser sotmès a una inesperada admissió hospitalària en un hospital pediàtric provincial, al llarg d'una curta festivitat, on no es permetia a les mares d'estar-s'hi durant les nits. Els seus progenitors van identificar la seva separació com un tret de sortida: un trencament devastador entre un abans, en el qual tot semblava anar bé, i un després en el qual en Tommy va iniciar una regressió. De fet, a mesura que avançava la valoració, diferents trets de la parella parental anaven apareixent: la mare tenia grans dificultats per tolerar i gestionar l'agressivitat i el patiment mental dels seus fills, mentre que el pare tenia una rígida i obsessiva forma de controlar cada aspecte de la realitat interna i externa.

A en Tommy se li va realitzar un diagnòstic de Trastorn Generalitzat del Desenvolupament i va iniciar una psicoteràpia, la qual es va perllongar al llarg de tres anys, al Servei Sanitari Nacional. Molt ràpidament, en Tommy va recuperar un ús adequat del llenguatge i els trets autístics van millorar fins a tal punt, que va ser capaç de començar l'escolarització primària i establir relacions - amb certes dificultats - amb els seus companys d'escola.

Quan en Tommy va fer els 10 anys, els seus progenitors van venir a veure'm: havien notat que estava tendint altra vegada a aïllar-se i el psiquiatra infantil del Servei Sanitari Nacional havia avançat la hipòtesis d'un diagnòstic d'Asperger. De fet, el noi tornava a estar una vegada més tancat en si mateix durant hores a la seva habitació, on elaborava llargues llistes de dinosaures i altres animals, o deambulava sol durant hores gesticulant amb les mans. A l'escola, encara que ell era diligent i obedient, feia la impressió d'"arribar tard": sempre estava "als núvols"; aprenia adhesivament i sovint els seus companys d'escola se'n burlaven, posant-li el mot d'"alien" a causa de les seves maneres estranyes (Figura 1).

Quan vam iniciar el tractament amb en Tommy (en aquell moment extremadament enretirat), em va demanar des de la primera visita d'"interpretar" concretament i invariablement el rol d'un "estúpid" estudiant que havia de dur a terme, punt per punt, una tasca molt difícil: elaborar, de forma obsessiva, interminables llistes d'animals salvatges pertanyents a diversos hàbitats naturals. En aquells moments, ell estava completament identificat amb un professor tirànic - un adult sàdic i glacial - que menyspreava i devaluava qualsevol emoció i necessitat infantil.

Aquest joc, de cap manera jocós al principi, donava una primera forma al profund glaç emocional de la seva ment: aquest estat glaçat se sotmeté a un gradual "desglaç" només després d'una àmplia quantitat de treball de dramatització, que va donar cor i veu al terror d'un nen espantat de prendre contacte tant amb la seva pròpia desertificació afectiva, com amb les seves emocions crues, en el seu estat salvatge (Figures 2 i 3).

La targeta de presentació d'en Tommy
Controlant emocions en brut i ansietats primitives

<p>DINOSAURI → DEINÓS SAUROS "LUCERTOLE TERRIBILI" TYRANNOSAURUS REX SIGNIFICA "RE DEI RETILI TIRANNI" TRICERATOPS SIGNIFICA "MUSO FORNITO DI TRE CORNI" ANCHILOSA SAURUS SIGNIFICA "LUCERTOLA CORAZZATA" STEGOSAURUS SIGNIFICA "LUCERTOLA CON IL TETO" TARBO SAURUS SIGNIFICA "RETELE TERRIBILE" CETIOSAURUS → CETAW SAURUS "LUCERTOLA BALENA" DIPLODOCUS SIGNIFICA "FORNITO DI DOPIA PUNTA" BRACCIOSAURUS SIGNIFICA "RETELE CON LE BRACCIA" IGUANO DON SIGNIFICA "DENTI DI IGUANA" ALLOSAURUS SIGNIFICA "RETELE STRANO" PROTOCERATOPS SIGNIFICA "PRIMO MUSO A TRE CORNA" DEINONICRUS SIGNIFICA "ARTIGLIO TERRIBILE" PLATEOSAURUS SIGNIFICA "RETELE DAL PIANO A FORMA DI PIATO" EUPLOCEPHALUS SIGNIFICA "TESTA ARMATA" VELOCIRAPTOR SIGNIFICA "PREDATORE VELOCE" COMPSOGNATHUS SIGNIFICA "LUCERTOLA COMPOSTA"</p>	<p>DINOSAURES ---> DEINOS SAUROS "LLANGARDAIXOS TERRIBLES" Tyrannosaurus Rex significa "rei dels rèptils tirans" Triceratops significa "morro equipat amb tres banyes" Anchilosaurus significa "llangardaix cuirassat" Stegosaurus significa "llangardaix amb teulada" Tarbosaurus significa "rèptil terrible" Cetiosaurus --->cetus saurus "llangardaix balena" Diplodocus significa "equipat amb doble punxa" Braquiosaurus significa "rèptil amb braços" Iguanodont significa "dents d'iguana" Al-losaurus significa "rèptil estrany" Protoceràtops significa "primer morro amb tres banyes" Deinonichus significa "urpa terrible" Plateosaurus significa "rèptil amb la pelvis en forma de plat" Euplocephalus significa "cap armat" Velociraptor significa "depredador veloç" Compsognathus significa "llangardaix compost"</p>
--	---

Escrit pel Tommy

Figura 1. En Tommy acostumava a fer aquesta mena de llistats a casa o durant les primeres visites, i també més endavant en la teràpia

Hàbitats

L'Àrtic (escrit pel Tommy)

Marxant a través del "Gran Fred"

L'Antàrtida (escrit pel Tommy)

L'ARTIDE

L'ANTARTIDE

La Tundra (escrit pel Tommy)

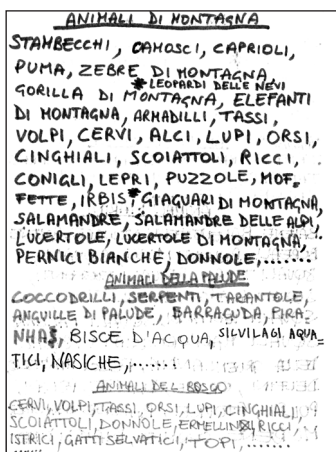
LATUNDRRA

Figura 2. Els diversos hàbitats, d'alguna manera força simbòlics de transformacions progressives en el seu món intern primitiu i en la relació. Vam començar per l'Àrtic i, en el nostre viatge, vàrem creuar el "Gran Nord" i el "Gran Fred"

Vicissituds del Desglaç
Els Aiguamolls (escrit pel Tommy)

Comença el desglaç....

Escrit per l'analista

Animals de muntanya
Cabres dels Alps, isards, cabirols, pumes, zebres de muntanya, *lleopards de les neus, goril·les de muntanya, elefants de muntanya, armadillos, teixons, guineus, cérvols, ants, llops, óssos, senglars, esquirols, eriçons, conills, llebres, mofetes, lleopards de les neus, *jaguars de muntanya, salamandres, salamandres dels Alps, llangardaixos, llangardaixos de muntanya, perdius blanques, mosteles.....

Animals dels aiguamolls
Cocodrils, serps, taràntules, anguiles dels aiguamolls, barracudes, piranyes, serps d'aigua, llebres nanes d'aigua, micos nàsics.....

Animals dels boscos
Cérvols, guineus, teixons, óssos, llops, senglars, esquirols, mosteles, erminis, eriçons, porcs espins, gats silvestres, rates.....

Continuen les vicissituds....
L'Estany (escrit pel Tommy)

Continua el desglaç.....

ANIMALI DEL CAMPO
 LEPI, CONIGHI SELVATICI, PAISTRELLI, CHIOCCIOLE, TOPIRACNI, TOPI, TOPOLINI, TOPI DI CAMPAGNA, FIALPE, FAREALLE, RICCI, LUCCERIOLE, LUHACHE, VOLPI, TASSI, LUPI DI CAMPAGNA, FAGIANI.....
ANIMALI NELLO STANCO
 TRITONI, RANE, ROSPI, RANOCCHI, CARPE, TARTARUCHE, MARTIN PESCAICOLI, SALAMANDE.....
ANIMALI MARINI
 BALENE, BALENUTERE AZZURIE, BALENE BOREALI, BALENE MERE, SQUALI, SQUALI TIGRI, SQUALI ELEFANTI, SQUALI BIANCHI, SQUALI TORI, SQUALI LEOPARDI, SQUALI BALENA, SQUALI MARCHORECCIANI, SQUALI DELLA GROENLANDIA, PESCI MARTELLI, DELFINI, ORCHE, MANTE, POLPI, POLPI, PIOVRE, BALENE BIANCHE, MURENE, CERNIE, DIABOLI DI MARE.....

Escrit per l'analista

Animals del camp
 Llebres, conills silvestres, ratpenats, cargols, ratapinyades, rates, ratolins, rates de camp, talps, papallones, eriçons, llangardaixos, llimacs, guineus, teixons, llops del camp, faisans.....
Animals de l'estany
 tritons, *llangardaix marí, granotes, gripaus, granotes verdes, carpes, tortugues, martinets, salamandres.....
Animals marins
 Balenes, balenons blaus, balenes boreals, balenes negres, taurons, taurons tigre, taurons elefant, taurons blancs, taurons toro, taurons lleopard, taurons balena, taurons marmoritzats, taurons de Grenlàndia, peixos martell, dofins, orques, mantes, pops, pòlips, pops gegants, balenes blanques, morenes, meros, diables de mar...

Figura 3. A través de l'Antàrtida, la Tundra, la Taigà, vàrem arribar als Aiguamolls, primer senyal de Desglaç, i finalment vàrem arribar a l'Estany, al Camp, al Mar; ja no hi ha gel, sinó aigua i terra, i jo volia recordar que la vida ve de l'Oceà

Immediatament vaig entendre que tenia davant meu un científic petit però obstinat - un "Linnaeus⁸ de la psique" - que em feia catalogar de manera indolent una realitat psíquica amb la qual ell no podia entrar en contacte. Per ajudar-lo a construir un aparell de pensament capaç de representar algun dia tals impulsos i emocions (els animals de les llistes), jo mateix havia de personificar i interpretar un nen petit que era capaç de sentir terror enfront de cada un d'aquests estranys animals (Figura 4).

8. Carl von Linné (Linnaeus) fou un botànic, científic, metge, i zoòleg suec que establí els fonaments del sistema modern de la nomenclatura binomial. És considerat el pare de la taxonomia moderna i conegut com un dels pares de l'ecologia moderna. Durant la dècada de 1740 duugué a terme diverses expedicions a través de Suècia per trobar i classificar plantes i animals. A les dècades de 1750 i de 1760, continuà recollint i classificant animals, plantes i minerals, i publicà diversos volums sobre el tema. (N.d.T.)

El Linnaeus de la Psique
Emocions congelades

MAMÍFERS: LEPRE ÀRTICA, TURSIOPE, ELEFANTE, RINOCERONT NERO, BALENA BOREAL, LONTRA GIGANTE BRASILIANA, BARIBAL, SAMBAR DALLA CAMERA, BINGTURONG, POTANOCERO, VOLPE ÀRTICA, ORSO POLARE, KODIAK, PANDA HINDRE, TAPIRO DALLA QUALDAPP, SCIATIBLO GIGANTE INDIANO, ORSO GRIZZLY, CERVO WAPITI, TIGRE LEOPARDO PERSIANO, RINOCERONT BIANCO, ELEFANTE INDIANO, VOLPE ARGENTATA, TIGRE SIBERIANA, LUPO ÀRTICO, ORSO BRUNO, ...
REPTILS: SERPENTE DI MARE DAL VENTRE GIALLO, COCODRILLO COBRA REALE, VIPERA DEL GABON, IGUANA DAI TUBEROLI, TARTARUGA COCODRILLO DEL NILO, COCODRILLO MARINO, VARANO DEL DESERTO, MONSTRO DI GILA, CROTALO ADAMANTINO, TARTARUGA DELLE GALAPAGOS, PITONE RETICOLATO, CAMALEONTE, IGUANA RINOCERONT, ...
UCCELLE: AQUILA REALE, ANTOLOIO DELLE NEVI, FALCO PELEGRINO, AQUILA DEL BONNELLI, AVVOLTOIO MONACO, OCCHIO COTTO, FALCO PESCATORE, GIFETO, QUFO DELLE NEVI, OCA CANADENSE, CINETTA DEL NEVI, PICCHIO PILEATO, FENICOTTERO ROSA, GALLINELLA D'ACQUA, ...

Escrit per l'analista

Mamífers: llebre àrtica, dofí nas de botella, rinoceront negre, balena boreal, llúdriga gegant brasiliana, ós negre americana, cérvol sambar, bingturong, senglar silvestre africana, guineu àrtica, ós polar, kodiak, panda nan, tapir de Malàisia, esquiol gegant indi, ós grizzly, cérvol wapiti, tigre, lleopard persa, rinoceront blanc, elefant indi, guineu argentada, tigre siberiana, llop àrtic, ós bru
Rèptils: serp marina amb el ventre groc, cocodril, cobra reial, escurçó del Gabon, iguana verda, tortuga, cocodril del Nil, cocodril marí, varà del desert, monstre de Gila, cròtal adamantí, tortuga de les Galápagos, pitó reticulat, camaleó, iguana rinoceront....
Ocells: àliga reial, voltor de les neus, falcó pelegrí, àliga dels Bonelli, voltor monjo, busquereta de cap negre, àguila pescadora, trençalòs, mussol de les neus, oca canadense, òliba de les neus, picot, flamenc rosa, polla d'aigua....

Figura 4. Aquí hi ha un exemple del treball de *Linnaeus*: un llistat d'animals produït en l'interjoc entre en Tommy i jo durant una sessió

Pel que fa a aquest aspecte, crec que és important que, per un llarg període de temps durant aquestes seqüències interactives, vaig experimentar-me a mi mateix com progressivament envaït per sentiments que anaven directament des del cansament o l'avorriment, fins a la desesperació i a una sensació gairebé física de fredor "mortal". Per mitjà del treball realitzat a través de la meua resposta emocional, vaig entendre que en aquells moments, en un joc primitiu de transferència-contratransferència, vaig esdevenir el dipositari d'aspectes poderosament mortífers. Això succeïa tant quan en Tommy s'alliberava de parts no massa vitals del seu *self*, projectant-les en mi, com quan - identificat amb un objecte obsessiu glacial que era incapaç de gestionar emocions i vitalitat - dissociava de forma abrupta dintre meu una dimensió infantil que fins llavors havia estat completament glaçada i escindida.

Sobreviure a tal tractament mentre anàvem jugant, en l'intent de donar una significança emocional al seu joc que pogués ser compartida, va representar no només un treball preliminar per a la col·locació de les bases de la futura simbolització, sinó també un procés essencial en la teràpia, un cop

que, a través de la inversió de rols, en Tommy va posar a prova de forma palpable, de ben a prop, la capacitat de la meua ment per sobreviure a una experiència amb característiques “agonitzants”. Per a mi va ser indispensable activar un procés dinàmic constant d’identificació i des-identificació: una espècie d’immersió i emersió empàtica, que ens va permetre arribar a aquella proximitat emocional que és al mateix temps tenir cura i conèixer (Bolognini, 2004).

Això ens va portar, a través d’uns quants anys d’anàlisi, a viatjar metafòricament a través de totes les “Habitacions del Museu de les Ciències Emocionals”: des dels hàbits naturals (l’Àrtic, l’Antàrtida, la taigà, les estepes, els aiguamolls), vam avançar cap a col·leccions d’estranyes animals (Figures 5, 6, i 7):

Fissures en el sistema de vida de Linnaeus
Potamochoerus o senglar silvestre [americà] llanós / lamentós

Figura 5. Dibuix de l'analista: en italià *lanoso* (llanós) sona com *lagnoso*, que vol dir ‘lamentós’

Animals que surten del Museu
Trobar-se amb la realitat: Rinoceront sobre el cotxe

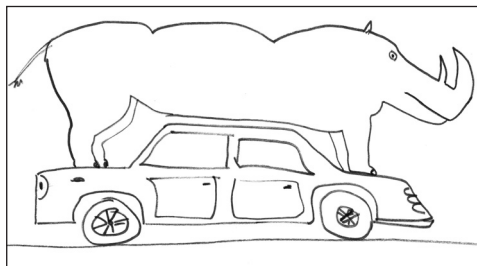

Figura 6. Dibuix de l'analista seguint les instruccions d'en Tommy

Trobar-se amb aspectes humans
Mamut llanós o elefant llanós amb ullals de sabre

Figura 7. Dibuix de l'analista: apareix l'*Homo sapiens*....

i després els monstres més aterridors (Figures 8 i 9):

Licantrop i botxí

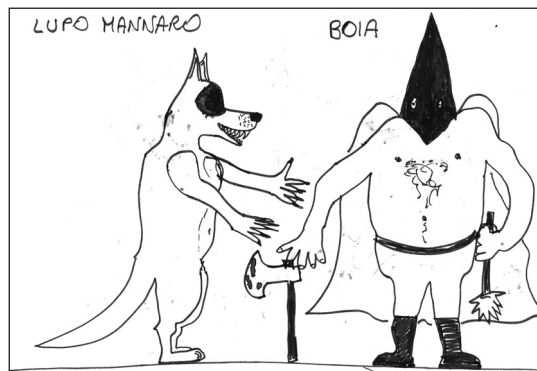

Figura 8. D'acord amb les instruccions d'en Tommy, l'analista dibuixa monstres

Zombi i esquelet

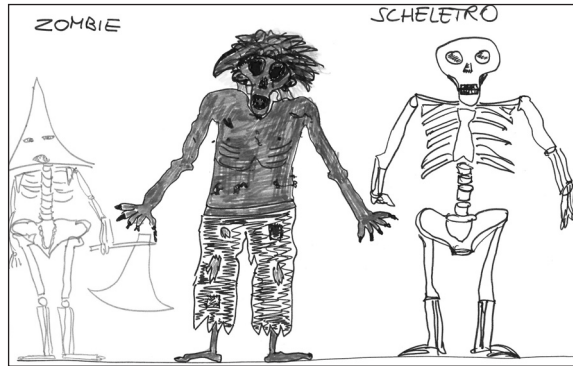

Figura 9. L'analista dibuixa monstres seguint la petició d'en Tommy de dibuixar-ne "uns de terriblement espantosos"

per acabar finalment a *la Terra dels Horrors* (Figura 10), una vívida representació dels seus malsons, fins aleshores no descriptibles:

PARCO DI HORRORLAND
 TUNNEL DEL TERRORE, IL BAR DEGLI ORRORE, LA
 TORRE FANTASMA, LA CASA DEL SANGUE, LA GIOIA
 VOLTA DELLE MUMMIE, LA GROTA DEL VAMPIRO,
 LA FORESTA DELL'OMBRA, LA STANZA (ALLOGGIO)
 DEL MALE, IL PARCIEGGIO DELL'UOMO NERO,
 IL PARCO DEGLI ZOMBIE, LA FORESTA DI
 LUNA PIENA, IL GIOCO MISTERIOSO, IL CAMPEG
 GIO DEI "CHI C'HA VISTO", LA CASA DELLA PAURA,
 IL LABORATORIO DEI PAZZI, IL MUSEO DELLE
 STATUE VIVENTI, LA ROULOTE MALEFICA, LA
 ERA DEL MOSTRO VERDE, IL VILLAGGIO DELLE
 LEGGENDE CHE SI ANIMANO, IL LAGO DELLA
 LUNA LEGGENDARIA, LA CASERMA DEL FANTAS
 MA NERO, LA LOCANDA DEI VAMPIRI E DELLE
 UERLA NOTURNE, IL CASTELLO DELL'OSCURITA',
 IL GRATACIELO DI GODBILLA, LA CITA' DELL
 FINESE TRE CHE RIDONO, IL SENTIERO DELLA
 MORTE, IL CARCERE DELLE FIGURE MALEFIC
 IL PALAZZO DEL LICANTROPO, IL RE DEL TERRORE
 LA CITA' DEL FANTASMA, IL LABIRINTO DELL
 IL CIMITERO DEI MORTI VIVENTI, IL LABIRINTO
 DELL'OSCURITA', IL NAVIERO DEL BOIA, LA
 CAVERNA DEGLI SCHELETRI, IL GIARDINO DE
 ZUCCHINE VIVENTI, LA FORESTA DELLE PIAN
 TE ASSASSINE, IL NAVIERO DEMONIACO, LA PIA
 NUKA DEGLI ALIENI, IL POZZO DEL DRAGONE
 LICO, IL BALCOE DEL GARBOYLES GIGANTE, LA
 CO STREGATO, LA STANZA MORTUARIA, LA CAS
 NA DI FRANKENSTEIN, LA CITA' DI KING KONG, LA

Escrit pel Tommy

EL PARC D'HORRORLAND
 Túnel del terror, Bar dels horrors, Torre dels
 fantasmes, Casa de la sang, Giragonsa de les
 mòmbies, Cova del vampir, Foresta de l'ombra,
 Habitació (Allotjament) del Mal, Aparcament de
 l'Home Negre, Parc dels zombis, Foresta de la
 lluna plena, Joc misteriós, Càmping dels "qui l'ha
 vist", Casa de la por, Laboratori dels bojos, Museu
 de les estàtues vivents, Caravana malèfica, Era del
 monstre verd, Poble de les llegendes que agafen
 vida, Llac de la lluna llegendària, Caserna del
 fantasma negre, Fonda dels vampirs i dels crits
 nocturns, Castell de la foscor, Gratacel de
 Godzil-la, Ciutat de les finestres que riuem, Camí
 de la mort, Palau del llicantrop, Rei del terror,
 Ciutat del fantasma, Laberint dels gemecs,
 Cementiri dels morts vivents, Laberint de la foscor,
 Mansió del botxí, Jardí de les carbasses vivents,
 Foresta de les plantes assassines, Mansió
 demoníaca, Plana dels àliens, Pou del dragó, Balcó
 de les gàrgoles gegants, Llac embriuat, Habitació
 mortuòria, Granja de Frankenstein, Ciutat de King
 Kong, la...

Figura 10

En termes pràctics, la possibilitat de compartir tals ansietats, “posant-les en negre sobre blanc”, però també dramatitzant-les a través de la inversió de rols, les van fer menys violentes i finalment representables: fent això, en Tommy podia aprendre realment a anomenar-les i governar-les - tan bé com per “jugar-les” ell mateix -, esdevenint cada vegada més capaç de sentir i mostrar les seves emocions.

Sento que és important assenyalar que al cap d'uns tres anys de l'inici de l'anàlisi (empresa a tres sessions setmanals), i instigat per la intensificació del component instintiu lligat a la pubertat, alguna cosa va passar que només pot ser anomenada canvi catastròfic. En Tommy va començar a mostrar forts símptomes fòbic-obsessius que implicaven, sobre tot, la por d'emmalaltir via contagi. Aquesta re-adquirida fragilitat l'aterria, duent-lo a evitar d'anar a la piscina o d'anar a sortides amb els escoltes, cosa que havia fet fins llavors sense cap dificultat. A les sessions, aquesta ansietat es manifestava a través de comunicacions repetitives, fetes d'una forma quasi robòtica, del tipus: “Avui he vist un vagabund mentre estava venint a veure't. Estic espantat que m'has pogut tocar... M'ha tocat? Tu què creus?”.

A través d'un treball de legitimació - molt pacient i intensament recompensant - del fet que ser tocat pot arribar a ser molt esfereïdor, vam passar des de la concreció del frec del vagabund a la consciència d'un món intern on ens sentim tocats per una trobada amb l'altre, una trobada que pot desvetllar emocions desconegudes, violentes i amenaçadores: anihiladores de continguts reals per a la ment. Així, a través del joc, vam arribar a verbalitzar les profundes ansietats que varen emergir. Llavors, en Tommy va poder començar a renunciar al control esterilitzant sobre els seus sentiments i obrir-se així a la dependència, assolint moments de profunda regressió en què queia ràpidament adormit durant les sessions, exhaust com un nen petit.

Conclusions

El material clínic em sembla particularment útil per subratllar com el joc representa, per una banda, l'ordit i la trama basats en accions intersubjectives, on prenen forma les formes primitives de les dinàmiques de transferència-contratransferència i, per l'altra banda, una eina indispensable per arribar realment al pacient en el seu nucli més profund i impensable de patiment (Ogden, 1994b).

Per aquest motiu, és fonamental que el subjecte percebi que és lliure de moure's en un *setting* capaç d'adaptar-se activament a les seves necessitats: una relació pròxima a la contenció maternal en la seva significança d'ambient sostenidor-contenidor. Un medi psíquic amb aquestes característiques permet a l'analista realitzar un contacte no-intrusiu amb tots els nivells de la ment del pacient, a través de la participació en el seu joc i a través de l'ús dels comentaris interpretatius oferts com una posició intermediària entre la realitat de l'analitzat i la realitat de l'analista (Altman *et al.*, 2002). El procés analític

pot assumir, llavors, a través de la regressió, les característiques d'una nova oportunitat real de guarir el patiment psíquic del pacient.

En aquest article he desenvolupat la idea que jugar representa una integració creativa de diferents vessants de la teoria psicoanalítica que anteriorment estaven en conflicte i escindides: un *fil* capaç de teixir les esquerdes teòriques en el pensament psicoanalític i d'“apedaçar” les laceracions psíquiques que afligeixen els nostres pacients, tant adults com infants. De fet, jugar no només representa la principal forma d'accedir a les fantasies primitives i al món intern del nen (igual que ho fan les associacions lliures i els somnis en els adults en anàlisi); també és la pedra angular d'aquest espai intermedi on les transformacions psíquiques, necessàries per fer pensables aquests aspectes de l'experiència que eren prèviament irrepresentables, poden ocórrer de forma segura, sense escotomitjar les fràgils condicions de l'ego en favor d'interpretar les fantasies inconscients i les pulsions primitives i, al mateix temps, sense sobreestimar la importància de la realitat externa. Des del meu punt de vista, per tant, jugar significa teixir els fils ideo-emotius que són, per si mateixos, capaços de reparar la trama o de filar l'ordit de les capacitats representatives del subjecte: una forma específica, equivalent als somnis, del pensament de somniar despert teoritzat per Bion.

A través de la il·lustració d'un cas clínic, he provat de mostrar com les antigues fractures relacionals són reactivades en un complex inter-joc identificatiu de la parella analítica, i quines funcions ha d'aportar l'analista dins del joc per proveir exitosament el pacient amb eines de contenció, comunicació i interpretació, que puguin posar en marxa la representativitat d'aquells “esquinçaments” que eren impensables fins aquell moment.

He avançat la hipòtesi que jugar en el *setting* analític permet als afectes ser deixats anar a través de la dramatització, la qual és una il·lusió *per excel·lència*, posant així en marxa les transformacions (Klauber, 1980, 1987; McDougall, 1986, 1989). Per facilitar l'emergència espontània de la dramatització del pacient, l'analista ha de permetre's a si mateix la mateixa llibertat profunda de ser intuïtiu i espontani: veritat afectiva, la qual utilitza la qualitat incisiva inherent a la metàfora i el joc que és, en la meua opinió, un factor decisiu en la cura psicoanalítica.

Per avivar i fer més contributiva aquesta perspectiva teòrico-tècnica, basada en la idea que no hi ha tant un inconscient a ser desvetllat com, més aviat, una capacitat de pensament a ser desenvolupada (Ferro, 2005; Ogden, 2005), he escollit el que és, des de la meua perspectiva, un terreny paradigmàtic per posar llum en la complexitat de les ruptures en el continent psíquic i el treball psicoanalític necessari per provar de posar-hi remei: el terreny de la psicoanàlisi de nens. Encara més, crec que l'analista ha de tractar cada dia amb un “nen” esquerdat, trencat, escindit i lacerat, també en l'anàlisi d'adults. Certament, crec que hi ha aspectes escindits i impensables que fan

referència a aquesta dimensió infantil de la ment i que, a través de les més variades vies i formes - des de la més immòbil i silenciosa fins a la més boja i escandalosa -, exerceixen pressió amb urgència sobre la dinàmica de transferència-contratransferència, demanant ser reconeguts, significats i pensats, a vegades per primer cop, amb l'esperança de finalment trobar un camí per ser integrats -no sense patiment - al món intern, i autènticament i creativament posats en "joc" en les relacions interpersonals.

RESUMEN

El autor aborda el tema de las rupturas desde diferentes perspectivas: roturas y discontinuidades en la evolución del pensamiento psicoanalítico; desgarros en el mundo interno del paciente; y rupturas que pueden volver a representarse en el ahora y aquí de la relación psicoanalítica. Propone que jugar, en psicoanálisis, representa una especie de hilo de coser que puede tener una función reparadora de los niveles de ruptura mencionados.

Ilustra su punto de vista con un caso clínico de psicoanálisis de un niño de 10 años diagnosticado de trastorno generalizado del desarrollo (TGD).

SUMMARY

The author tackles the subject of ruptures, taking as starting point different perspectives. He analyses the issue of *rifts* and *restitchings*, taking into consideration three different levels in which these phenomena can be expounded: the historical level (ruptures and discontinuities during the evolution of psychoanalytic thought); the level of the internal world and what happens in the analyst's room.

The author proposes the hypothesis that playing, in psychoanalysis, has fundamental function in the reparative recomposition of ruptures and illustrates it through the analysis of a 10 years old child with a diagnose of Pervasive Developmental Disorder.

BIBLIOGRAFIA

- ALTMAN, N., BRIGGS, R., FRANKEL J., GENSLER D. & PANTONE P. (2002). *Relational Child Psychotherapy*. New York, Other Press
- BALINT, E. (1963). On being empty of one self. *Int. J. Psychoanal.*, 44, pp. 470-480
- BASS, A. (2003). "E" enactments in psychoanalysis: another medium, another message. *Psychoanalytic Dialogues*, 13, pp. 657-675
- BION, W. R. (1958). On Arrogance. *Int. J. Psychoanal.*, 39, pp. 144-146
- (1962a). *Learning from Experience*. London, Heinemann
- (1962b). The Psycho-Analytic Study of Thinking. *Int. J. Psychoanal.*, 43, pp. 306-310

- (1965). *Transformations: Change from Learning to Growth*. London, Tavistock
- (1970). *Attention and Interpretation: A Scientific Approach to Insight in Psycho-Analysis and Groups*. London, Tavistock
- BOESKY, D. (1982). Acting out: a reconsideration of the concept. *Int. J. Psychoanal.*, 63, pp. 39-55.
- BOLLAS, C. (1987). *The Shadow of the Object: Psychoanalysis of the Unthought Known*. London, Free Association Books
- (1993). *Being a Character: Psychoanalysis and Self Experience*. London, Routledge
- BOLOGNINI, S. (2002). *L'empatia psicoanalitica*. Torino, Bollati Boringhieri. Trad. angl., *Psychoanalytic Empathy*. London, Free Association Books, 2004
- BORGOGNO, F. (1999). *Psicoanalisi come percorso*. Torino, Bollati Boringhieri. Trad. angl., *Psychoanalysis as a Journey*. London, Open Gate Press, 2007
- (2011). *La Signorina che faceva hara-kiri e altri saggi*. Torino, Bollati Boringhieri. Trad. angl., *The Girl Who Committed Hara-Kiri and other Clinical and Historical Essays*. London, Karnac, 2013
- BORGOGNO, F. & VIGNA-TAGLIANTI, M., (2008). Il rovesciamento dei ruoli: un "riflesso" dell'eredità del passato piuttosto trascurato. *Riv. Psicoanal.*, 54 (3), pp. 591-603. Trad. angl., Role-Reversal: a somewhat neglected mirror of heritages of the past. *Ital. Psychoanal. Annual*, 3, pp. 93-102, 2009
- (2013). Role-reversal and the dissociation of the self. Actions signalling memories to be recovered: an exploration of a somewhat neglected transference-countertransference process. In (R. Oelsner, ed.) *Transference and Countertransference Today*. London, Routledge
- BOTELLA, C. & S. (2001). *La figurabilità psichica*. Lausanne/Paris, Delachaux et Niestlé. Trad. angl., *The Work of Psychic Figurability: Mental States without Representation*. London, Routledge, 2004
- BROMBERG, P.M. (1994). "Speak! That I may see you": Some reflections on dissociation, reality, and psychoanalytic listening. *Psychoanalytic Dialogues*, 6, pp. 55-71
- CHUSED, J.F. (1991). The evocative power of enactments. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 39, pp. 615-639
- CHUSED, J.F., ELLMAN, S.J., RENIK, O. & ROTHSTEIN, A. (1999). Four aspects of the enactment concepts: definitions, therapeutic effects, danger, history. *J. Clin. Psychoanal.*, 8, pp. 9-61
- FERRO, A. (2002). *Fattori di malattia, fattori di guarigione. Genesi della sofferenza e cura psicoanalitica*. Milano, Cortina. Trad. angl., *Seeds of Illness; Seeds of Recovery: The Genesis of Suffering and the Role of Psychoanalysis*. London, Routledge, 2005
- (2007). *Evitare le emozioni, vivere le emozioni*. Milano, Cortina. Trad. angl., *Avoiding Emotions, Living Emotions*. London, Routledge, 2011
- (2009). Transformations in dreaming and characters in the psychoanalytic field. *Int. J. Psychoanal.*, 90, pp. 209-230
- FONAGY, P. (1995). Playing with reality: the development of psychic reality and its malfunctions in borderline personalities. *Int. J. Psychoanal.*, 76, pp. 39-44

- FONAGY, P. & TARGET, M. (1996). Playing with reality: I. Theory of mind and the normal development of psychic reality. *Int. J. Psychoanal.*, 77, pp. 217-233
- FRANKEL, J. (1998). The Play's the Thing. How the Essential Processes of Therapy are Seen Most Clearly in Child Therapy. *Psychoanalytic Dialogues*, 8 (1), pp. 149-182
- FREEDMAN, N. (1985). The concept of transformation in psychoanalysis. *Psychoanalytic Psychology*, 2, pp. 317-339
- FREUD, A. (1927). Four lectures on child analysis: Introduction to the technique of child analysis. In *The Writings of Anna Freud, vol. 1*, pp. 3-62. New York, International Universities Press, 1971
- (1936). *The Ego and the Mechanism of Defence*. London, Hogarth and The Institute of Psychoanalysis
- (1965). Normality and Pathology in Childhood: Assessment of Developments. In *The Writings of Anna Freud, vol. 6*, pp. 3-273. New York, International Universities Press, 1971
- (1970). Child analysis as a subspeciality of psychoanalysis. In *The Writings of Anna Freud, vol. 7*, pp. 204-222. New York, International Universities Press, 1971
- FREUD, S. (1905). Fragment of an Analysis of a Case of Hysteria. *S.E.*, 7, pp. 7-122
- (1912). The Dynamics of Transference. *S.E.*, 12, pp. 97-108
- (1914). Remembering, Repeating and Working-Through. *S.E.*, 12, pp. 145-156
- GILL, M. M. (1979). The analysis of the transference. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 27S, pp. 263-288
- GREENBERG, J.R. (1986). Theoretical models and the analyst's neutrality. *Contemporary Psychoanalysis*, 22, pp. 87-106
- (1996). Psychoanalytic words and psychoanalytic acts: A brief history. *Contemporary Psychoanalysis*, 32, pp. 195-213
- GROTSTEIN, J.S. (2004). The seventh servant: The implications of a truth drive in Bion's theory of 'O'. *Int. J. Psychoanal.*, 85, pp. 1081-1101
- (2007). *A Beam of Intense Darkness. Wilfred's Bion legacy to psychoanalysis*. London, Karnac
- HOFFMAN, I.Z. (1991). Discussion: toward a social-constructivist view of the psychoanalytic situation. *Psychoanalytic Dialogue*, 1, pp. 74-105
- JACOBS, T. (1986). On countertransference enactments. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 34, pp. 289-307
- (1991). *The Use of the Self*. Madison, CT, International University Press
- (2002). Secondary revision. On rethinking the analytic process and analytic technique. *Psychoanal. Inq.*, 22, pp. 3-28
- (2006). Listening, dreaming, sharing: on the use of the analyst's inner experiences. In (S. Aktar, ed.) *Listening to Others. Developmental and Clinical Aspects of Empathy and Attunement*. New York, Jason Aronson, 2007
- KHAN, M. (1974). *The Privacy of the Self*. London, Hogarth Press
- KLAUBER, J. (1980). Formulating interpretations in clinical psycho-analysis. *Int. J. Psychoanal.*, 61, pp. 195-202
- (1987). *Illusion and Spontaneity in Psycho-Analysis*. London, Free Association Books

- KLEIN, M. (1928). Early stages of the Oedipus Conflict. *Int. J. Psychoanal.*, 9, pp. 167-180
- (1929). Personification in the play of children. *Int. J. Psychoanal.*, 10, pp. 193-204
- (1932). *The Psycho-Analysis of Children*. London, Hogarth Press
- (1952). The Origins of Transference. *Int. J. Psychoanal.*, 33, pp. 433-438
- McDOUGALL, J. (1986). *Theaters of the Mind: A Psychoanalytic Approach to Psychosomatic Illness*. London, Free Association Books
- (1989). *Theaters of the Body: Illusion and Truth on the Psychoanalytic Stage*. London, Free Association Books
- McLAUGHLIN, J.T. (1987). The play of transference: some reflections on enactment. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 35, pp. 557-582
- (1991). Clinical and theoretical aspects of enactment. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 39, pp. 595-614
- McLAUGHLIN, J.T. & JOHAN, M. (1992). Enactments in Psychoanalysis. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 40, pp. 827-841
- MITCHELL, S.A. (1993). *Hope and Dread in Psychoanalysis*. New York, Basic Books
- OGDEN, T.H. (1986). *The Matrix of the Mind: Object Relations and the Psychoanalytic Dialogue*. New York, Jason Aronson. [També a: London, Karnac, 1992]
- (1994a). The concept of interpretive action. *Psychoanalytic Quarterly*, 63, pp. 219-245
- (1994b). The analytic third: working with intersubjective clinical facts. *Int. J. Psychoanal.*, 75, pp. 3-20
- (2005). *This Art of Psychoanalysis. Dreaming Undreamt Dreams and Interrupted Cries*. London, Routledge
- (2009). *Rediscovering Psychoanalysis. Thinking and Dreaming, Learning and Forgetting*. London, Routledge
- POLAND, W.S. (1988). Insight and the analytic dyad. *Psychoanalytic Quarterly*, 57, pp. 341-369
- RAYNER, E. (1991). *The Independent Mind in British Psychoanalysis*. London, Free Association Books
- RENIK, O. (1991). Countertransference enactment and the psychoanalytic process. Comunicació presentada a IPTAR, NY Academy of Medicine
- (1993). Analytic interaction. Conceptualizing technique in light of the analyst's irreducible subjectivity. *Psychoanal. Q.*, 62, pp. 553-571
- SCHWABER, E.A. (1992). Countertransference: the analyst's retreat from the patient's vantage point. *Int. J. Psychoanal.*, 73, pp. 349-361
- VIGNA-TAGLIANTI, M. (2002). Transfert regressivo e transfert persecutorio: trasformazioni del Sé e funzioni analitiche [*Regressive transference and persecutory transference: Transformations of self and analytic functions*]. In (F. Borgogno, ed.) *Ferenczi oggi [Ferenczi Today]*. Torino, Bollati Boringhieri, 2004
- (2013). *Toy Stories*. L'analista infantile in gioco tra relazione e interpretazione. *Riv. Psicoanal.*, 59, pp. 685-705. Trad. angl., *Toy stories*. The child psychoanalyst at play between Relation and Interpretation. *Ital. Psychoanal. Annual*, 8, pp. 155-173, 2014
- VYGOTSKY, L.S. (1933). Play and its role in the mental development of the child. In (J.S. Bruner et al.,) *Play: Its Role in Development and Evolution*. New York, Basic Books, 1976, pp. 537-554

- WINNICOTT, D.W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena. In *Playing and Reality*. London, Tavistock, 1971, pp. 1-25
- (1960). The theory of the parent-infant relationship. *Int. J. Psychoanal.*, 41, pp. 585-595
- (1965). *The Maturational Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*. London, Hogarth and the Institute of Psycho-Analysis [També a: London, Karnac, 1990]
- (1967). Mirror-role of mother and family in child development. In *Playing and Reality*. London, Tavistock, 1971, pp. 11-118
- (1969). The use of an object and relating through identification. In *Playing and Reality*. London, Tavistock, 1971, pp. 86-94
- (1971). *Playing and Reality*. London, Tavistock. Trad. cast., *Realidad y Juego*. Barcelona, Editorial Gedisa, 1979

Traduït de l'anglès per Sergio Martín

